

AZ ORSZÁGOS FOGVATARTOTTI IMANAP, MINT A FOGVATARTOTTAK KIEMELT HITÉLETI PROGRAMJA

Bevezető

Arisztotelész óta tudjuk, hangoztatjuk, hogy az ember társas lény, közösségbe születik, közösségben nő fel, teljeseedik ki, dolgozik, alkot és halálát követően a közösség gondoskodik a végső útjára történő kíséréséről. Az ember közösségben, társadalomban történő létezésének szervezése, biztonságának szavatolása alapvetően állami feladat, azonban az egyházak is kiemelt célként tekintenek – az egyén és a Teremtő kapcsolatának egyengetésén túl – az egyén és a közösség, nagyobb léptékekben pedig a különféle közösségek egymás közötti kapcsolatának alakítására. A Magyarországi Református Egyház középiskolásoknak szánt „*A Református egyházismeret alapjai*” – Egyházismereti alapmodul – című tankönyve¹ például a legelső leckében tárgyalja a közösségbe tartozás viszonyrendszerét. Arno Anzenbacher a katolikus egyház társadalmi tanításának fontosságát egyrészt abban határozza meg, hogy a társadalmilag elkötelezett keresztényeknek kíván társadalometikai eligazítást nyújtani, másrészt lehetőséget ad az egyháznak arra, hogy az ösztársadalommal szemben is saját hangját hallassa a humanitás védelmében.²

A közösségi lét irányába ösztönző egyházi és állami törekvések

„*Ahogy a vas formálja a vasat, úgy formálja egyik ember a másikat.*”³ A hirdetett, hallott ige mindig közösséget gyűjt egybe, mely közösség a gyengeségeivel, sebezhetőségeivel is erősebb, mint az egyén, aki gyengíthetőbb, megkísérthetőbb, félvezethetőbb. Az egyes pedagógiai nézetek, iskolák is többnyire előrébb helyezik a közösségi neveléssel elérhető, szociálisabb jellemfejlődést produkálni képes módszereket. Nincs ez másként a büntetés-végrehajtás esetében sem, ahol az alapvető jogszabályok felépítését, strukturáját átszövik a szabadságvesztés végrehajtását meghatározó alapelvek, mint például

1 Laczay A. (2016) p. 5–10.

2 Anzenbacher A. (2001)

3 Péld 27,17

a normalizáció vagy a nyitottság elve. A büntetés-végrehajtás rendszerét alapvetően meghatározó jogszabályi környezet – a maga sajátosságos eszközeivel – ösztönözni igyekszik a fogvatartottakat arra, hogy használják ki a minél nagyobb, tágabb közösséghez tartozás előnyeit. A közösség képes kinyitni, tágabbá tenni számukra a fogvatartotti jogosultságok rendszerét, így a vallásgyakorlás lehetőségét is. A büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések, és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. CCXL. törvény 98. § (3) bekezdése értelmében „az egyes kategóriákban a jogszabályban meghatározottak szerint eltérő az elítélt sport- vagy kulturális eseményen, illetve vallási szertartáson való részvételének módja”. A jogszabályokat jobban kibontva látható, hogy az enyhébb kategóriák irányába haladva milyen kedvezőbb lehetőségeket biztosít a jogszabályalkotó az egyes fogvatartottak számára.

A börtönpasztoráció lehetőségei, megvalósulási formái a büntetés-végrehajtásban

Néhai Hajdú Miklós börtönlelkész, a katolikus börtönlelkészi kar korábbi vezetője írja a Börtönügyi Szemle 2006/1. számában⁴: „19 éves egyházmegyes szolgálatom, illetve -főállású lelkészként - 5 éve végzett börtönlelkészi tapasztalatom azt mondatja velem, hogy a szabadságvesztésüket töltő fogvatartottak körében is mindazon lehetőségekkel élhetünk, melyek a „világi” lelkipásztorkodásban számunkra feladatként jelennek meg.” A lelkész úr által elmondottak alapján kitűnik, hogy a Börtönlelkészi Szolgálat (a továbbiakban: BLSZ) újrarendezésének 6. évében a gyakorlatban eljutottak a börtönlelkészek oda, hogy minden lehetőséget megragadnak abból az eszköztárból, amelyből a civil lelkipásztorkodásuk alatt meríthettek.

Erdélyi Csaba börtönlelkész, az evangélikus börtönlelkészi kar vezetője „Az egyes felekezetek börtönlelkészi gyakorlatának és eredményeinek bemutatása”⁵ című tanulmányában írja: „Kivételes lehetőséget jelent a vallásukat gyakorló fogvatartottak számára – nem csak a szabadulás előtt – a bv. intézet elhagyásával járó vallási programokon való részvétel. Ezek közül kiemelkedik az Országos Fogvatartotti Zarándoklat a mátraverebély-szentkúti római katolikus nemzeti kegyhelyen, valamint az Országos Fogvatartotti Imanap, amelynek már több bv. intézet is a helyszíne volt. Ezek a programok szintén ösztönző hatásúak a fogvatartási kockázatok csökkentésében és a reintegrációs célok megvalósulásában.”

A fentiekből leszűrhető, hogy a börtönlelkészeknek egy kiváló lehetőség a börtönpasztorációs eszköztárban az Országos Fogvatartotti Imanap (a továbbiakban: OFI), mellyel 2011. év óta rendszeresen élnek.

4 Hajdú M. (2006) p. 33–36.

5 Erdélyi Cs. (2022) p. 57.

A programsorozat útjára indítása

A Református Missziói Központ elnöki tisztségét 2006–2023 között betöltő Magyarné Balog Erzsébet a BLSZ fennállásának XXV. évfordulójára kiadásra tervezett emlékkönyvbe szánt írásából idézve az alábbiak szerint emlékezik az OFI eseményeinek útjára indításáról: „Néhány szó az elért eredményekről, gyümölcsökről, a teljesség igénye nélkül. Kis lépésnek tűnhet az egész szolgálatra nézve, mégis „nagy ugrás” (Neil Armstrong: Kis lépés az embernek, de nagy ugrás az emberiségnek.), hogy számos minden intézetre kiható programot indíthattak a Református Missziói Központ a 17 esztendő alatt, L Molnár Istvánnal együtt. Gondolok a Fogvatartotti imanapra, amit 2011-ben tarthattunk meg először, utána pedig évről – évre nagy létszámmal, mert több intézetből érkeztek a fogvatartotti csoportok. Tudom, hogy minden esemény megszervezése külön feladatot jelentett az állomány tagjainak, és nagyon hálás vagyok, hogy ezt sosem éreztették velünk, hanem nyitottak voltak az újabb programokra is.”⁶

Az OFI a pandémia időszakáig 9 alkalommal került megrendezésre, legtöbbször – összesen ötször – a Közép-dunántúli Országos Büntetés-végrehajtási Intézetben (a továbbiakban: KDOBVI) (2011–2012, 2016–2019) ezen alkalmakon kívül a Pálhalmi Országos Büntetés-végrehajtási Intézetben kétszer (2013 és 2014), a Budapesti Fegyház és Börtön vonatkozásában 3 alkalommal (2013, 2015–2016). A meghívottak és a rendezvényen részt vevő egyházi előljárók az elmúlt években – a teljesség igénye nélkül – a következők voltak: Dr. Szabó István református püspök, zsinati elnök; Jákob János püspök, dandártábornok, református tábori püspök; Csuka Tamás ny. református tábori püspök; Böjte Csaba ferences rendi szerzetes, a Dévai Szent Ferenc Alapítvány vezetője; Bán Béla esperes, zsinati képviselő.

Az eseményről szóló megkeresések és felkérések rendszerint az adott évben tavasszal érkeztek meg az érintet szakterületek részére, majd az imanapok a nyár első hónapjában kerültek megrendezésre. Az események túlnyomó részt épületen belül, kultúrteremben, illetőleg fogvatartotti étkezdében kerültek megrendezésre. A sikeresen lebonyolított rendezvények számadataiból statisztikai számvetést végezve megállapítható, hogy általában jóval 100 fő feletti, 130-150 fős fogvatartotti létszám jellemezte az OFI-kat a kezdeti években, majd az évtized végére 100 fő körüli – az utolsó évben 2019-ben 99 fő vett részt az eseményen – létszám jellemezte a programot. A COVID19-koronavírus-járvány több évre megakasztotta az OFI és a többi hasonló fogvatartotti program, szervezeti esemény megrendezését.

6 Magyarné B. E. (2025)

A rendezvény újraindítása a pandémiát követően

A pandémiás éveket követően a 2023-ban indulhatott újra az OFI. A Magyar Református Szeretetszolgálat missziói lelkész-igazgatója, Katona Viktória lelkész asszony kereste meg a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokságát (a továbbiakban: BVOP) azzal a kéréssel, hogy a KDOBVI tekintetében 2023. június 22-én az OFI újfent megrendezése engedélyezésre kerüljön. A következő években (2024–2025) a kapcsolatfelvételek hasonló módon történtek azzal a különbséggel, hogy a helyszín a KDOBVI baracskai objektumából áttevődött a Tököli Országos Büntetés-végrehajtási Intézet területére. A 2024. évi rendezvény fővédnökeként Steinbach József püspök urat, a Magyarországi Református Egyház Zsinatának lelkészi elnökét kérték fel, igehirdetésre Hortobágyi T. Cirill pannonhalmi főapát kapott felkérést. Az esemény megtartásának engedélyeztetésében, a program megszervezésének elindításában a Fogvatartási Ügyek Szolgálat (a továbbiakban: FÜSZ), a célszállítások megszervezésével, végrehajtásával összefüggésben a Nyilvántartási és Logisztikai Főosztály (a továbbiakban: NYLFO) járt el.

A lebonyolítás menete, létszámok

A fogvatartottak személyes részvétele a rendezvény helyéhez közeli, a II. és IV. agglomerációkhoz tartozó bv. intézetek esetében került engedélyezésre. Az I., III. és V. agglomerációk tekintetében bevont fogvatartottak TEAMS kapcsolat útján tudták követni az OFI eseményeit. A program lebonyolítását és a szállítások végrehajtását megelőzően – gondos kiválasztást követően – a részvevő fogvatartottak névsorát az érintett bv. intézetek megküldték a FÜSZ, valamint az NYLFO részére. Az utóbbinak annak okán, hogy a racionális és szakmailag kifogástalan szállítások végrehajtását szervezni, koordinálni tudják, a FÜSZ részére pedig azért, hogy a fogvatartottak kiválasztásában szakirányítási kontrollt gyakorolhasson. Alapvető elvárás, hogy I-es, II-es és III-as kategóriákba sorolt fogvatartottak kerüljenek bevonásra a programba, akik nincsenek fegyelmi fenyítés hatálya alatt és alapvetően együttműködő magatartást tanúsítanak, továbbá a börtönlelkészi tapasztalatok alapján aktívan gyakorolják a vallásukat, élénk hitéleti tevékenységet folytatnak a bv. intézetben. A „házigazda” szerepkört ellátó bv. intézet tekintetében minden esetben parancsnoki hatáskörben végrehajtási, biztosítási terv került kiadmányozásra. Ezekben a tervekben az alábbi tényezőkre voltak figyelemmel:

- A rendezvény pontos helyszíne, épületen belül vagy kívül történő megrendezése, ezekkel összefüggésben a helyszín biztosításának módozatai,
- férfi és női fogvatartottak létszámadatai, elkülönítésük biztosítása,
- szolgálati csoportok megalakítása (ezért fontos megadni a házigazda bv. intézetnek a szállítás(ok)ba bevont felügyelői állomány(ok) pontos létszámadatait),

- híradási összeköttetés, hírforgalmazás rendje, egységes öltözet meghatározása,
- az egyes szolgálati csoportok feladatainak pontos leírása,
- a bevont állomány felkészítése a feladatok végrehajtására, az eligazítások rendje,
- feladatmeghatározás egy esetleges rendkívüli esemény bekövetkezésére vonatkozóan,
- a rendezvény programjának pontos menete,
- a fogvatartottak étkeztetésével, mosdóba történő kísérésével, dohányzó fogvatartottakkal kapcsolatos feladatok meghatározása,
- valamint minden esetben meghatározásra került a jelentések rendje.

A XII. OFI vonatkozásában a fentiekben túli nóvum volt, hogy a rendezvényt megelőző napon a kiadmányozott végrehajtási tervben a parancsnok főpróba tartását határozta meg. Az eddig sikeresen végrehajtott 11 OFI körütekintő előkészítésének és minden részletre kiterjedő, alapos végrehajtásának köszönhetően a rendezvénysorozattal összefüggésben jelentésköteles esemény nem következett be. A XII. OFI kapcsán megemlíendő, hogy a hőség következtében két fő fogvatartott rosszul lett, akiket a felügyelők kikísértek, a rendezvény helyszínére delegált egészségügyi személyzet ellátást biztosított a részükre.

Programok tematikája

Az OFI eseményei hagyományosan a lebonyolító bv. intézet vezetője által tartott köszöntővel, megnyitóval veszi kezdetét, majd azt követően a rendezvény fővédnöke, meghívott egyházi előljáró által tartott ígíhírdetéssal folytatódik. A rendezvény váza, tartalmi része a fogvatartottak előadásaira épül, melynek fajtaít, jellemzőit a későbbiekben ismertetem. A rendezvény végét a BVOP-t képviselő előljáró, vagy munkatárs által elmondott záróbeszéd teszi teljessé.

A fogvatartotti előadások

A fogvatartottak előadásaira, bemutatkozó műsoraira bv. intézetenként 10–15 perces időkeretet biztosítanak a szervezők. Mivel az OFI-ra történő felkészülés a börtönlelkészek vezetésével valósul meg, ezért a fellépések is a börtönlelkészek vezetésével történnek. A fogvatartottak által adott előadások típusai az alábbiak:

- dicsőítő énekek, gitáros kísérettel előadott, a keresztény könnyűzene kategóriába sorolható dalok előadása,
- keresztény költők (Pilinszky János, Sík Sándor, Reviczky Gyula, Ady Endre istenes versei) fogvatartottak által előadott versei,
- imádság, mely a fogvatartottak által elmondott – ritkábban kötött, gyakrabban szabadszavas – ima formájában hangzik el,
- bizonyágtétel, melynek jellemzőit külön pontban részletesen kifejezem.

Bizonyságtételek

Az egyik imnap végén megkérdeztem az egyik fogvatartottakat kísérő börtönlelkészt arról, hogy mi ragadta meg leginkább az OFI műsorában? A kérdésemre nagyon határozottan a bizonyságtételeket említette. A programot követően, a kötetlenebb beszélgetések alkalmával, az átéltek elsődleges percepcióját hangsúlyozva mások is gyakran kiemelték, hogy mennyire meghatóak és további gondolkodásra késztetőek voltak a műsorba tűzött bizonyságtételek. Ez az érzés motiválhatta a „Nézz fel az égre még egyszer” címmel, „Történetek a rácsok mögül” alcímmel, a Kálvin kiadó gondozásában 2014. évben megjelent kötet szerkesztőit is. Ebben a kiadványban fogvatartottak vallanak arról, hogy milyen úton, milyen tragédiák során át kerültek börtönbe, ahol a személyes tapasztalatok, társas interakciók hatására eljutottak az általuk elkövetett bűn felismeréséhez, a bűnbánat megfogalmazásához, és végső soron a megtéréshez. Különös életutak rajzolódnak ki a könyv sorait olvasva, melyek természetesen annyi irányba mutatnak, ahányan megnyilatkoznak, azonban volt egy nagyon különös, azonos élmény, amelynek több elítélt is hangot adott. Ez a percepció úgy foglalható össze, hogy kifelé nem, csak befelé lehet szabadulni. Többen vallanak úgy, hogy a megtérésüket követően szabadabbnak érezték magukat bent a börtönben, mint kint a civil életben bármikor. G. ZS.⁷ fogvatartott így vall erről: „Ma már nincs bennem gyűlölet, sem harag az átélt katasztrófa miatt. Sőt megköszöntem Istennek, hogy gyermekük született, és nekik is őszintén gratuláltam. Ahol tudok, segítek embertársaimon, megosztom velük azt, amim van: Jézust. Rácsok mögött szabadnak érzem magam. Mindennél fontosabb, hogy mi van a szívemben. Élhetsz szabadon, a lelked rabságban él. Ha bűnben vagy, akkor csak ideig-óráig érzed a testi szabadságot, mert aki bűnben él, az szolgálja annak.”

Egy másik fogvatartott, V. I. az érzéseit kifejezve Matild Wrede⁸, finn misszionáriust idézi „A foglyok anygala” c. művéből: Mert az igazi börtöncella mégiscsak emberszív maga. Megláncolva holtan, vagy eszméletlen fekszik ott az ember legnemesebb része, az istenember, derék ember, a tiszta ember... Talán nem is él már... Talán örökre elnémitották, megfojtották a láncok és a vasak...”

Visszajelzések

A programon résztvevő, azonban bizonyságot nem tevő fogvatartottak börtönlelkészek felé tett visszajelzései alapján elmondható, hogy örültek az alkalomnak és megbecsültnek érezték magukat azért, mert kiválasztást nyertek, engedélyezték számukra a programban történő részvételt. A közös fellépést, a közösen előadott dicsőítő énekek előadását is felemelőnek érezték. Többen hangot adtak annak, hogy

⁷ L. Molnár I., Magyarné B. E. (2014) p. 40.

⁸ L. Molnár I., Magyarné B. E. (2014) p. 60.

még több hasonló programba történő bevonásra lenne igényük. A H. I. fogvatartott által papírra vettek: *„Hálát adok, amiért részt vehettem az imanapon, és én is az Isten igéjét énekelhettem együtt a rabtársaimmal, mert én is felüdültem ezáltal. Nagyon jó lenne, ha többször is összejöhetnénk Isten dicsőségére, őt imádni és dicsérni, mert úgy gondolom, hogy idebent még nagyobb szükségünk van Istenre és az ő szeretetére.”*

Összefoglalás

A fogvatartottak vallásgyakorlásának specifikumaival és hitéleti bevonódásukkal összefüggésben 2022-ben és 2023-ban végzett kutatásaim eredményei, valamint a börtönlelkészek személyes tapasztalatai azt támasztják alá, hogy a fogvatartotti igények a vallási alkalmakra, a civil életben megfigyelhető arányokhoz, tendenciákhoz (lásd az elmúlt két évtized népszámlálási adatait) képest intenzívebb képet mutatnak. A bv. intézetben belüli vallásgyakorlásba történő bevonódás a hányattatott, kriminalizált előélettel, a büntetőjogi eljárások megpróbáltatásaival, a családi élet, a családi kapcsolatok lazulásával, széthullásával egyre erősödik. Ez az egyéni érdeklődés, majd az azt követő elköteleződés a csoportos hitéleti alkalmakon erősödik meg az első két bekezdésben leírt teológiai és pedagógiai törvényszerűségek útján. Az említett felméréseknek, valamint a szemelvényeket szolgáltató *„Nézz fel az égre még egyszer”* kötetben szereplő több mint két tucat fogvatartott által elmondottak elemzései ezeket a megállapításokat igazolják. Jómagam az eddigi 12 imanapból 9 vonatkozásában személyesen jelen voltam, a fogvatartotti megnyilatkozások, valamint a börtönlelkészek által adott visszajelzéseket leszűrve újfent csak arra a kiértékelési következtetésre tudok jutni, hogy az OFI mind egyházak, mind pedig büntetés-végrehajtás számára további elköteleződésre érdemes programnak minősíthető.

Záró gondolatok

Végezetül az utolsó sorok szóljanak *„hommage á”* L. Molnár István börtönlelkészről, aki elévülhetetlen érdemeket szerzett az OFI életre hívásával és abban, hogy az imanap évenkénti megtartása immár hagyománnyá vált. Lelkész úr a már sokat idézett, Kálvin kiadó által gondozott kiadvány epilógusában a következő gondolatokat fogalmazza meg: *„Várákozás a szabadulásra... A bűn következménye eddig, a büntetésig tartott. Ami ettől fogva történik, az már a bűnhődés kategóriájába tartozik. A büntetés ugyanis elérte a célját, megváltozott a bűnös élete. Ami ezután történik, arra ilyen formában már nincsen szükség. Fölöslegesen tartják bent, már mehetne is haza. Csakhogy ez egy sokkal bonyolultabb kérdés. Az Isten által adott szabadulás nem azonos a szabadulás idejével. A sorrend jó, hiszen először az Úr szabadít meg, majd utána lehet a börtönből szabadulni. Először a börtönben szabadul meg valaki, utána a börtönből. Élhet szabadon a börtönben, és várhatja a társadalomba való visszakerülését. A börtönből való szabadulásra azonban lélekben is fel kell készülni.”*

Felhasznált irodalom

- Arno Anzenbacher (2001): Keresztény társadalometika. Szent István Társulat, Budapest
- Erdélyi Csaba (2022): Az egyes felekezetek börtönlelkészi gyakorlatának és eredményeinek bemutatása. Belügyi Szemle, 2022/4. különszám, p. 47–61. Online: https://epa.oszk.hu/05200/05238/00106/pdf/EPA05238_bsz_2022_4ksz.pdf (Letöltés ideje: 2025. október 15.)
- Hajdú Miklós (2006): A börtönpasztoráció lehetőségei a büntetés-végrehajtásban. Börtönügyi Szemle, 2006/1., p. 33–36. Online: https://epa.oszk.hu/02700/02705/00065/pdf/EPA02705_bortonugyi_szemle_2006_1_033-036.pdf (Letöltés ideje: 2025. október 15.)
- L. Molnár István – Magyar né Balogh Erzsébet (2014): Nézz fel az égre még egyszer! – Történetek a rácsok mögöl. Kálvin Kiadó, Budapest
- Laczay András (2016): A Református egyházismeret alapjai – Egyházismereti alapmodul. Református Pedagógiai Intézet, a Magyarországi Református Egyház Kálvin János Kiadója, p. 5–10. Online: https://refpedi.esolr.me/documents/1411/egyh%C3%A1lzimmeret_alapmodul2016.3.11..pdf (Letöltés ideje: 2025. október 15.)
- Magyarné Balogh Erzsébet (2025): „Hívj segítségül a nyomorúság idején! Én megszabadítalak, és te dicsőítesz engem!” In: 25 éves a Börtönlelkészi Szolgálat, Emlékkötet, Budapest, p. 67–72.
- Szent Biblia, 2015, Budapest, Szent István Társulat